

O V E R B L I K K
O V E R
D E N I N T E R N A S J O N A L E P O L I T I K K S
B E T Y D N I N G F O R N O R G E .

- I. Hva var og er Norges utenrikspolitiske formål?
II. Var storting eller regjering Norges høyeste konstitusjonelle myndighet?

I n n h o l d :

- I. Historikks. 1.
- II. Stortinget ga i Elverum regjeringen pålegg om å forhandle med Tyskland om "fredelig ordning" og på hvilke betingelser Norge kan utøve sin suverenitet. St.d. nr. 1/1945, s. 1-4 og 2/1945, s. 735-753.s. 4.
- III. Stortinget ga regjeringen tillatelse til, dersom Tyskland ikke vilde forhandle med stortingets godkjente regjering Nygaardsvold, å reise til Sverige, men ikke til å reise til noe annet lands.6.
- IV. Stortinget har ikke gitt regjeringen Nygaardsvold fullmakt til å representere stortingets myndighet, dersom Tyskland vilde forhandle med regjeringen.....s.7.
- V. Stortinget vedtok den 10.11. og 12. september 1940 : presidentskapets forslag.s.7.
- VI. Norge var ikke i krig med Tyskland fra kapitulasjonen 10. juni 1940, og der er ikke sendt noen ny uttrykkelig krigserklæring fra Norge med stortingets samtykke til noen stat.....s. 9.
- VII. Londonregjeringens påstand om at stortinget var tvunget og dets beslutninger derfor ikke forpliktendes.10.
- VIII. Har regjeringen Nygaardsvold vært tvunget av vestmaktene til å handle som den gjorde?s.13.
- IX. Var stortinget eller regjeringen Nygaardsvold Norges høyeste konstitusjonelle myndighet?s.20.

OVERBLIKK OVER DEN INTERNASJONALE POLITIKKS BETYDNING FOR NORGE.

I. Hva var og er Norges utenrikspolitiske formål?

II. Var storting eller regjering Norges høyeste konstitusjonelle myndighet?

1. Menneskene er gått over fra gjensidig røveri til fredelige borgere av rettsstater ved at tvist mellom dem er blitt avgjort ved å prøves av røverbandenes flertall etter deres rettsbevissthet. Overgangen fra voldstilstand til fredsordning har således vært innledet ved at rettsprøve har gått forut for anvendelse av makt. Det samme prinsipp gjelder nødvendigvis også i det internasjonale forhold, tvist mellom statene må avgjøres ved rettsprøve før makt gjennomfører dommen.

2. Det norske folk har etter sin kulturbevissthet og sine politiske interesser som en militært svak nasjon sett en oppgave i å virke for å oppgjøre tvist mellom stater ved rettsprøve, ikke vold. Dets adresser av 5.3.-1890 og 16.6.-1897 til alle stater om å la sine tvistemål bedømme av en internasjonal voldgiftsdomstol og dets overtagelse av Nobells oppdrag til Stortinget om å utdele hans fredspris er utslag av denne streben.

3. Hva er hindringen for en internasjonal fredsordning? Svar: Splittelsen av den internasjonale samordning i internasjonale rettsprinsipper for krig tillands og mangel av sådan ordning tilsjøs. Tillands gjelder i prinsipp at den ikke væpnede del av en krigførende nasjon ikke skal kunne angripes av motparten. Krig skal bare føres mellom de væpnede styrker. Derfor skal privat eiendomsrett anerkjennes og utsultning av det fredelige folk ikke kunne nyttes som angrepsmiddel. Tilsjøs gjelder ikke disse regler: Der er angrepet innrettet på å ramme den fredelige befolkning for gjennom dens lidelser å svekke kampviljen hos dens hærstyrker, - blokade. Likeledes kan den krigførende tilsjøs ta privat mæns eiendom uten noen begrensning, og endog angripe nøytrale, hvis de transporterer varer til en krigførende, der som motparten erklærer de vedkommende varer for kontrabande. Under verdenskrigens er enhver handelsforbindelse mellom Tyskland og utenverdenen av Ententen blitt erklært for utillatt.

4. Hvem representerer ønsket om rettsorden også tilsjøs?

- a. De væpnede nordiske nøytralitetsforbund gjennom et par århundrer inntil 1800 med tilslutning av Holland og Preussen.
- b. U.S.A., f.eks. Jeffersons note, 7.9.1793, oppfordring 1856 til Europas stater, forslag ved begge Haag r-konferanser 1899 og 1907, Wilsons 2net av de 14 punkter.
- c. Tyskland (Preussen) 1752, begge Haager-konferanser. Erklæring i note til U.S.A 31.1.1917: "Det tyske folk avviser forbund som sikter på å drive folkene til keppestrid om makten og innvikle dem i et nett av egennyttige intriger. Derimot er enhver bestrebelse med det mål å forebygge kommende kriger sikker på å bli hilst med glede av det tyske folk. Havets frihet som første betingelse for at folkene

- skal kunne beholde sin frihet og omgås fredelig, og alle nasjoners frihet til åpen dør for sin handel innbyrdes har alltid hørt til de ledende grunnsetninger for tysk politikk." - Overensstemmende dermed
- x) hadde Tyskland/oppfordret Ententen til at der skulde dannes et folkenes forbund med avrustning og voldgift ved tvist, og tilbød selv å gå i spissen med å innrette seg deretter. I 1933 og 34 har Tyskland atter oppfordret til at hærstyrkene skulde nedsettes til et minimum, henhv. 200.000 og 300.000 mann.
- x) (9.11.1916)

5. Oppgavene i verden fordeler seg etter det prinsipp at den som lider mest under en ulykke blir den særlige bærer av kravet om forandring i ulykkens årsak. Det norske folk har som verdens første sjøfarende nasjon og en av dens militært svakeste også visstnok vært den nasjon som i århundrens løp har lidt mest under andres krig p.g.a. voldstilstanden tilsjøs. Det er derfor også sterkest interessert i å få opprettet en rettsorden over havet etter lignende prinsipper som tillands og dermed skape grunnlag for fullstendig rettsordning og avskaffelse av ethvert voldsoppgjør, krig, mellom statene, - voldstilstanden tilsjøs holder hele det internasjonale forhold på sitt lave nivå. Da dette er et avgjørende spørsmål for vår sjømannsstand, vår flåte, vår stilling som suveren stat, kan norsk holdning til andre stater ikke bestemmes av om vi er i overensstemmelse med noen fremmed stat i en interesse, som er av underordnet betydning for vår sjømannsstand, vår flåte, vår stilling som suveren stat. Heller ikke kan motsetning til noen annen stat i underordnede interesser ha betydning for norsk utenrikspolitikk, dersom vi stemmer overens med en sådan stat i disse hovedpunkter.

6. Hvem representerer motstanden mot rettsordenen på havet?

Den engelske nasjon har utført et arbeid til å sivilisere naturfolk mere enn noen annen nasjon ellers. Den har deri sett en oppgave for seg. For å løse denne oppgave har den måttet skaffe seg makt og det er allerede for ca. halv fjerde århundrede siden formulert et program for den engelske utenrikspolitikk om dette formål av admiral Walter Raleigh: "Den som behersker havet, han behersker verdenshandelen, og den som behersker verdenshandelen han tilhører alle denne verdens skatter og til slutt verden selv." Englands utenrikspolitikk har derfor sett makten over havet som grunnlag for verdensherredømmet og derfor ikke villet tåle noen innskrenkning i denne makt ved noen annen stats flåte eller ved folkerett. Det har heri hatt hele Europa og U.S.A. som motstandere, u fra den tankegang, at det demokratiske prinsipp, altså fri nasjoners jevnbyrdige krav på å gjøre rettsprinsipper gjeldende etter "likhet for loven" må gjelde like så visst mellom rettsstater, altså internasjonalt som innenfor en rettsstat, nasjonelt.

7. De to verdenskriger.

a. Den 3.11.14 erklarte England Nordsjøen sperret for å blokere Tyskland, altså anvende det mest virksomme middel overfor en motstander, nemlig å utsulte den ikke krigførende del av sine motstandere for å ramme dens hær. - Det er for den angrepne det mest lidelsesfulle våpen og for angriperen det minst farlige. Nordsjøsperringen var brudd på Pariserkonvensjonen av 1856 og Londoner-deklarasjonen av 1909, art. 1. Norge protesterte 7.11.-14 og overensstemmende med Sverige og Danmark atter den 13.11.1914, med den uttrykkelige begrunnelse, at man endog

vilde krenke sine forpliktelser som nøytral stat overfor Ententens motparter ved å tåle dette brudd på hundreårig gjeldende folkerett. Liknende protester kom der fra alle stater, som ikke deltok på Ententens side i krigen, endog fra U.S.A.; som endo ikke var kommet med i den, og det i skarpe vendinger, 28.12-1914 og flere noter vinteren 1915.

b. Rettsbruddet kostet det nøytrale Norge ca. 3 tusen sjømanns liv og den halve flåte.

c. Dessuten ble Ententen derved i stand til å opprette et slags blokade av Norge selv, satte Norges næringsliv på rasjon, innførte svartelistesystem og bestemte til slutt endog, hvilke personer i Norge der skulde få lov til å motta de varer, som landet fikk lov å innføre.- Det foranlediget daværende statsråd Prytz til under henvisning til den krenkelse av Norges stilling som suveren stat slike inngrep i vårt utenrikspolitiske forhold betød, til å ta avskjed som statsråd under henvisning til at han ikke fant å kunne medvirke til en sådan oppgivelse av Norges suverenitet.

8. Da forholdet til Sverige var ordnet i 1905 søkte Norge stormaktene om å få deres garanti for Norges erklærte nøytralitet på liknende måte som Schweiz hadde det. Russland, Tyskland og Frankrike var villig, men England avsto. Norge forhandlet fra 1906 - 1908 om dette, men for-gjeves. Deretter erklærte England sin vilje til å garantere Norges integritet sammen med de andre stormakter. Norge godtok dette. Den svenske gesandt her - Günther - forteller i sin bok "Minnen" 1922, at det fra autoritativ kilde ble opplyst ham, at Englands avvisning av Norges anmodning om garantert nøytralitet skyldtes, at i så fall vilde Tyskland og Russland komme på samme side under den forutsatte krig mellom England og Tyskland.- England hadde altså den gang allerede bestemt seg for under den krig med Tyskland som det hadde i tanker, å besette steder i Norge. Günther meddeler at etter engelsk oppfatning vilde garantien av Norges integritet ikke være til hinder for en sådan besettelse under den ventede krig.

Straks etter at integritetstraktaten var ordnet innbød England statene omkring Nordsjøen, - Sverige, Danmark, Tyskland, Holland og Frankrike, - til konferanse om en Nordsjøavtale, men hverken Norge, som hadde den største kyst ved Nordsjøen av alle stater, og heller ikke Belgien. Denne krenkelse av Norges suverenitet ble fra autoritativt Engelsk hold forklart ved at stormaktenes garanti av Norges integritet medførte et særlig tilsyn med Norges utenrikspolitiske interesser, således at det ikke ble grunn til å innby Norge til selv å gjøre disse gjeldende. Det sto for så vidt i en liknende stilling som Belgien, altså under en slags proteksjon. Günthers opplysninger likesom Nordsjøavtalen selv førte til betydningsfulle overveielser i andre land, særlig Tyskland og Sverige.

9. Det norske folk med dets storting vilde etter sitt program hevde seg internasjonalt bare ved rettsprinsipper. I samme grad måtte dets tvister avgjøres ved rettsprøve, ikke ved maktprøve. Det måtte forholde seg strengt nøytralt og hverken gi plass for sympati eller opportunitets-holdning overfor andre stater som var i krig. Den politikk som ble ført her berettiget dog Tyskland til anklage mot Norge for ikke å avverge angrep fra Vestmaktene på Tyskland over Norge. Det er sannsynlig at Stortingets bevissthet om at Tyskland hadde grunn til anke

mot Norge har virket med til stortingets beslutning om å inngå en fredelig ordning med Tyskland, dersom det vilde forhandle med den regjering som stortinget godkjente.

10. Den 25.3.1919 uttalte Lloyd George i et memorandum på Versailleskonferansen: "Urettferdighet triumfer igjennem i seierens time, vil aldri bli glemt eller tilgitt. Av disse grunner er jeg på det skarpeste imot at flere tyskere enn strengt nødvendig blir berøvet tysk styre og underlagt en annen nasjon. Jeg kan ikke forestille meg noen sterkere grunn til en kommende krig enn at det tyske folk, som uten tvil har vist seg som en av verdens kraftigste raser, skal bli omgitt av et antall mindre stater, av hvilke flere består av folk som ikke tidligere har kunnet sette opp en stabil regjering, men omfatter betydelige tyske befolkningslag, som krever forening med fedrelandet. Den polske kommisjons forslag om å stille 0,1 million tyskere under oppsyn av et folk med annen religion, og som ikke noen gang i løpet av sin historie har vist evne til å styre seg selv, må etter min vurdering lede til en ny krig i Øst-Europa."

II.

Stortinget ga i Elverum regjeringen pålegg om å forhandle med Tyskland om "fredelig ordning" og på hvilke betingelser Norge kan utøve sin suverenitet. St. d. nr. 1/1945, s. 1-4 og 2/1945, s. 735-753.

1. I st. d. nr. 1/1945, s. 21 uttaler stortingets presidentskap: "Det kan ikke være tvilsomt at i den situasjon som forelå var Stortinget det høyeste og eneste organ for folkesuvereniteten. Det var såvel dets rett som dets plikt å ta avgjørelsen i den kritiske stilling som landet var i. Det ble, så vidt presidentskapet kjenner til her i landet ikke fra noe hold gjort gjeldende noen oppfatning i strid med dette."

x) 2. Regjeringen Nygaardsvold hadde under stortingets trontaledebatt i 1936 erklært, at den var "oppmerksom på den spente internasjonale situasjon, men at hele ledetråden er og må være, at Norge hverken kan føre eller vil føre krig". - Det var en erklæring til alle andre stater om at Norge vilde innta den passive nøytralitets holdning, ikke forplikte seg til ved makt å avverge krenkelse av sin nøytralitet. I samsvar dermed besluttet stortinget nedrustning, henimot avrustning. Da tyske tropper 9.4.1940 hadde besatt de viktigste steder i Norge, sendte regjeringen et telegram til (den tyske sendemann gjennom) ekspedisjonssjef Johannessen: "Ber Dem straks meddele sendemannen at

x) (for Norges utenrikspolitikk) Note/ I det følgende henvises til Stortingsdok nr. 1 for 1945 overalt hvor ikke noe annet dokument er nevnt. Alle utbevelser er gjort her, når det ikke uttrykkelig sies at dokumentet selv har uthevet det anførte. Det siste er gjort av Stortingsdok nr. 2 for 1945, side 750, sp. 2, Nygaardsvolds tale: "Selv om den norske regjeringen må gå over i Sverige." Deri ligger da antydning at denne mulighet betød yttergrensen av hva regjeringen kunne tillate seg med bibehold av sin myndighet.

regjeringen nå forelegger spørsmålet om underhandling med tyske myndigheter om fredelig ordning for stortinget. Kan gi endelig svar sent i aftan eller tidlig imorgen. Foru setter i mellomtiden stansning kamp." 1:1945 s.2.

3. Stortinget holdt møte 9.4.1940 på Hamar kl. 13 og på Elverum kl. 21.40. Regjeringen var tilstede ved begge møter. Det ble besluttet etter regjeringssjefens forslag at der skulde forhandles med den tyske sendemann om på hvilke betingelser Norge kunde utøve sin suverenitet, og Lykke Mowinkel og Sundby ble valgt til å forhandle på Stortingets vegne sammen med Koht om en fredelig ordning, likesom Danmarks. Bare dersom det skulde vise seg at Tyskland ikke vilde forhandle med den regjering som stortinget hadde godkjent, Nygaardsvolds regjering, skulde forhandlingene avbrytes. Stortingets fullmakt til forhandling var et pålegg til regjeringen om å søke forståelse med Tyskland. Presidenten erklærte: "Vi håper sikkert alle at det vil gå slik at disse forhandlinger kommer i gang og at Stortinget med de innskrenkninger som måtte bli en følge av situasjonen kan fortsette å gjøre sin gjerning." ... Og senere: "omtrent på samme måte som regjering og riksdag i Danmark."

4. "Hvis det skulde vise seg at det var umulig for denne regjering som var landets lovlige regjering å komme i kontakt med makthaverne i øyeblikket," skulde regjeringen få en ny fullmakt, nemlig "til å vareta rikets interesser og treffe de avgjørelser og beføyelser på stortingets og regjeringens vegne som må ansees for påkrevet av hensyn til landets sikkerhet og fremtid." - Det ble ikke votert over dette siste forslag om også en slik fullmakt for regjeringen, sannsynligvis fordi det først måtte vise seg om det ble bruk for en slik fullmakt, når fullmakt nr. 1 til å forhandle om fredelig ordning med Tyskland på liknende måte som Danmark, hadde vært benyttet. D. 1.1945 s. 2-3.

5. 10.4.1940 ble forhandling innledet mellom de norske representanter og den tyske sendemann dr. Bräuer. Han krevet at Quisling skulde overta regjeringen. Det førte til at forhandling ble avbrutt (s. 4). Men dagen etter - altså

6. 11.4.1940 kom kaptein Irgens som representant for Quisling til regjeringen og meddelte at Quisling trakk seg tilbake fra kandidaturen, hvis regjeringen vilde forhandle med Tyskland. Irgens opplyser at regjeringen stillet seg helt avvisende: Den hadde fått - uriktige - erklæringer fra vestmaktens gesandter om sterke tropper som tildels allerede skulde være landsatt og avgjøre kampen. Disse gesandter fulgte kongen og regjeringen overalt.

7. Den 15.4.1940 trakk Quisling seg definitivt tilbake fra stillingen som ministersjef.

8. 16.4.1940 henvendte Paal Berg seg etter anmodning av den tyske sendemann til kongen med oppfordring til å ta forhandlingene opp igjen: "Tyskerne var no villig til å frøfalle kravet om at Quisling skulde være statsminister." Det meddeler stortingets presidentskap s.4. "Det lyktes imidlertid ikke å komme i forbindelse med kongen eller regjeringen, som da var reist fra Elverum", sier presidentskapet. Men Paal Berg var kommet i forbindelse med kongen og kongen avslo oppfordringen fra den tyske minister gjennom Berg til regjeringen om å gjenoppta forhand-

-6-

lingene. Presidentskapets siterte meddelelse synes derfor å bety

a. at stortinget har gjort forsøk gjennom presidentskapet på å komme i forbindelse med regjeringen etter dets avslag på det tyske forslag om å gjenoppta forhandlingene,

b. stortinget har ventet at regjeringen no, da Quislings kandidatur var bortfalt og dermed den eneste hindring for forhandlinger, som stortinget hadde godtatt, selv skulde gjenoppta de avbrutte forhandlinger, som stortinget hadde pålagt regjeringen.

c. Regjeringen har imidlertid ikke fulgt stortingets pålegg, og det ser ut som om regjeringen ikke har ønsket at forhandlingene skulle komme istand og krig med Tyskland unngås, skjønt en ikke kunde være i tvil om at det var stortingets vilje. Det bør noteres at stortingets president, Magnus Nilssen, bodde i Oslo.

Stortinget var no oppløst og derfor avskåret fra å kreve forhandlinger opptatt. Det skulde heller ikke være nødvendig, fullmakten i Elverumrum var et enstemmig pålegg til regjeringen, og den har fullt ut visst om det. Det kan tenkes at regjeringen har sett litt for fritt på situasjonen og har ment å ha friere hender enn stortinget hadde villet, nå da stortingets medlemmer var spredt og skulde avvende regjeringens inkallelse. Det hadde vært anledning for regjeringen ved overgivelsen å betinge seg personlig frihet og andre innrømmelser, som skikk og bruk er. Dens avreise fra landet skapte nye store vanskeligheter for Norge. Det ser ut som om regjeringen ikke ønsket å møte stortinget igjen og avlegg regnskap.

III.

Stortinget ga regjeringen tillatelse til, dersom Tyskland ikke vilde forhandle med stortingets godkjente regjering Nygaardsvold, å reise til Sverige, men ikke til å reise til noe annet land.

1. I en nylig utkommet bok av Nygaardsvold erklærer han som innledning at regjeringen har fått sin myndighet til å virke som regjering fra London i den fullmakt, som den fikk i Elverum til også "fra et fremmed land" å representere stortinget. Statsministeren husker her feil:

2. I møte på Hamar erklærte Nygaardsvold selv at "Regjeringen muligens kunde bli presset mot øst", og "tilslutt inn i Sverige!" Og i Elverum: "Selv om den norske regjering må gå over i Sverige, så får vi forsøke å holde regjeringens navn opp". (St.å. 2-45, s. 746 og 750).

Noe annet sted ble ikke nevnt av ham eller noen annen.

På Hamar uttalte Hambro: "Når stortingets president i samråd med regjeringen anbefalte Hamar som stedet for oss, var det også med den tanke at man kunde evakuere og sette over" (til Sverige). Hambro x) har altså selv vært med på å velge/det gunstigste sted for regjeringens eventuelle flukt. Han sier videre: "Som statsministeren var inne på, - hvis det skulde vise seg umulig for denne regjering, som er landets lovlige regjering å komme i den kontakt hvori den skulde komme med makthaverne i øyeblikket, har den åpen den adgang å bevare regjeringen, selv om den sitter i fremmed land." - nemlig Sverige. Statsministeren har nevnt, og Hambro i samråd med Nygaardsvold har valgt Hamar som regjeringens og stortingets møtested, fordi byen lå så bekvemt til for flukt til Sverige. Og dette skjer i umiddelbar forbindelse med at Hambro taler om å evakuere til "et fremmed land" Der har altså ikke vært minste tvil i stortinget om at det var det nøytrale Sverige som var ment med det fremmede land, og det kan visstnok erklæres som nokså utvilsomt

x) Hamar som

at stortinget heller ikke vilde ha tillatt regjeringen å dra over til noe annet land, fremfor alt ikke til okkupantens motpart.

Både fra regjeringssjefens og fra presidentens side var stortinget således meddelt at det var hensikten at det skulde sluttas forlik med Tyskland dersom Tyskland vilde forhandle med regjeringen Nygaardsvold, og at der bare hvis Tyskland vilde avslå slike forhandlinger skulde være adgang for regjeringen til å dra til Sverige som tilfluktssted. Det fremgår også av det klare standpunkt stortinget inntok straks fra kapitulasjonen av.

Stortinget har ikke gitt regjeringen Nygaardsvold fullmakt til å representere stortingets myndighet, dersom Tyskland vilde forhandle med regjeringen.

Det har ikke vært antydning av stortinget eller for stortinget at regjeringen Nygaardsvold skulde kunne ha fullmakt til å representere stortingets myndighet til tross for at Tyskland var villig til å slutte forlik med regjeringen Nygaardsvold slik som stortinget forlangte. Heller ikke at det skulde være adgang for regjeringen Nygaardsvold til å styre Norge fra det krigførende London, mens Norge var okkupert fra dets motpart Berlin. Det er heller ikke noe som helst tegn på at stortinget har ment at regjeringen skulde kunne nytte den påståtte fullmakt til å representere stortinget etter det øyeblikk da stortinget kunde tre sammen igjen. Det ble uttrykkelig nevnt i Elverum at grunnen til at spørsmålet om en ny fullmakt for regjeringen, nemlig til å representere stortinget dersom Tyskland nektet å forhandle med regjeringen, var den at krigstilstanden kunde gjøre det umulig for stortinget å tre sammen. Når det ble mulig for stortinget å tre sammen, vilde fullmakten altså automatisk falle bort. Det var også stortingets standpunkt straks ved kapitulasjonen.

Den 16.6.1940 vedtok de norske forhandlere at man vilde "ta den fulle konsekvens av at kongen og regjeringen har forlatt landet", - og presidentskapet foreslår på Norges vegne for Reichskommissar på Tysklands vegne: "Da regjeringen ved å forlate landet er satt ut av stand til å administrere riket, og kongen under de rådende forhold er avskåret fra å utøve de funksjoner som forfatningen har pålagt kongemakten, finner stortinget det å være sin plikt (17:6: "mot landet og folket") å oppnevne et riksråd, som overtar disse funksjoner" (s.6,2).

17/6: "De norske forhandlere var enige om at den fullmakt Regjeringen hadde fått av stortinget den 9.4.1940 kunde bortfalle eller annulleres," (s. 6 ,II).

Stortingets presidentskap vil forelegge for stortinget forslag om å fatte sådant vedtak:

a. "Den fullmakt som ble gitt regjeringen Nygaardsvold i møte 9.4.40 til å gjøre alt som var påkrevet for landet, erklæres uvirksom fra den dag da regjeringen sammen med kongen forlot landet."

V.

Stortinget vedtok den 10.11. og 12. september 1940 presidentskapets forslag.

1. Den 10. og 11. september 1940 vedtok stortinget med 96 mot 34 st. ved votering i partigrupper presidentskapets forslag
 - a. den fullmakt som ble gitt regjeringen Nygaardsvold i møte 9.4.40 til å gjøre alt som var påkrevet for landet, er uvirksom,
 - b. regjeringen Nygaardsvold kan ikke lenger godkjennes som Norges regjering.
 - c. Da kongen er utenfor landets grenser, er han ute av stand til å utøve sine forfatningsmessige funksjoner.
 - d. Administrasjonsrådet oppløses og et riksråd overtar regjeringens forretninger og kongens. St.3. 1.1945, s. 7-8.

2. 12.9. 1940 skuld dr. Delbrügge, som hadde ført forhandlingene for RK reise til Berlin og treffe Hitler. Han ba stortingets presidentskap om en skriftlig erklæring angående stortingets standpunkt. Presidentskapet ga den. Den er avfattet i 2 avsnitt:

"Stortingets presidentskap har ved undersøkelser i stortingets partigrupper fastslått at det er enstemmig vilje til samarbeid med okkupanten." (Så følger de nevnte pkt. i nytt avsnitt i st.d. 1, s.7-8:" Den fullmakt som ble gitt regjeringen Nygaardsvold, Elverum 9.4.40, er uvirksom."

" Regjeringen Nygaardsvold kan ikke lenger godkjennes som Norges regjering", o.s.v.

3. Denne erklæring betød altså at stortinget

a. vedtok å avvise enhver krigstilstand i forhold til Tyskland,-
en stat kan ikke erklære å ville samarbeide med en annen stat og dog føre krig imot den.

b. ble fast at fullmakten fra Elverum allerede var opphørt,-
" er uvirksom".

Erklæringen var således en "latentisk" fortolkning av hva fullmaktene i Elverum har gått ut på og altså hvor deres begrensning gikk.

Da det har rådet store misforståelser og uklarheter om stortingets fullmakter til regjeringen i Elverum, skal disse fullmakter her med konsekvensen av deres begrensning, Stortingets beslutning av 12.9.40, atter fremheves.

Stortinget har gitt regjeringen bare en ubetinget fullmakt der, nemlig til å forhandle med Tyskland ^{om} å slutte avtale om en fredelig ordning, lik Tysklands med Danmark. Stortingets beslutning av 12.9.40 gjenopptok dette stortingets standpunkt og gikk ut på å minne om at fullmakten i Elverum hadde pålagt regjeringen å slutte "fredelig ordning" med Tyskland, d.v.s. gjenopprette den nøytralitet, som stortinget ved hver anledning hadde besluttet i hele århundret, og som regjeringen selv hadde bekjent seg til, men altså ikke hadde fastholdt tross fullmaktens mandat. Darnest hadde stortinget i Elverum gitt regjeringen en betinget fullmakt, nemlig til å representere stortingets myndighet dersom Tyskland ikke vilde forhandle med regjeringen. Den fullmakt var no bortfalt: Den var altså gitt regjeringen bare under den uttrykkelige betingelse at Tyskland ikke vilde forhandle med den regjering som stortinget anerkjente. Altså at skylden for at det ikke kom til fredelig ordning med Tyskland; lå hos Tyskland selv. En slik tysk vegring vilde jo nemlig bety at Tyskland vilde bestemme hvem der skulde være regjering i Norge og såled s avsette Norge fra stilling som suveren stat. Derimot var det ikke stortingets mening å gi regjeringen fullmakt til selv å unnlate å oppta disse forhandlinger, når der ikke fra tysk side reistes hindring: Den eneste hindring som var nevnt i stortingsmøtene på Hamar og Elverum var det punkt at Tyskland skulde avslå å forhandle med den stortingsvalgte regjering Nygaardsvold. Men Tyskland hadde altså allerede dagen etter at dette krav fra tysk side hadde vist seg å være til hinder for en fredelig ordning, frafalt det, da Quisling sendte Irgens til regjeringen med bud om at han trakk seg tilbake. Det var gjort i forståelse med Tyskland, nettop fordi Quisling bare siktet på nødvendigheten av å få gjenopprettet Norges nøytralitet som redningen fra en håpløs krig her.

Dernæst hadde fullmakten i Elverum ikke gitt regjeringen fribrav til å reise til et annet land enn Sverige, - det land som regjeringssjefen selv hadde angitt som det eneste tenkbare tilfluktssted for regjeringen, og som den kun i verste fall turde se seg nødt til "å ta over til."

c. Stortingets erklæring av 12.9.40 betød også at det oppsa regjeringen Nygaardsvold overensstemmende med det annet punkt av sine vedtak dagen forut: "Regjeringen Nygaardsvold kan ikke lenger godkjennes som Norges regjering." 14 dager forut hadde nemlig kongen på egne og regjeringens vegne holdt en radiotale, som fremholdt at "Norges frihet var avhengig av Englands seir". Det var altså en oppfordring til norske borgere om å samarbeide med England mot Tyskland. Men stortinget avviste kongens oppfordring, det vilde samarbeide med okkupanten overensstemmende med folkerettens bestemmelser om kapitulasjon og okkupasjon. Det betød ikke at Norge skulde delta i krig på tysk side, men det betød at stortinget i samme grad avviste å delta på engelsk side og vilde forholde seg etter folkerett om stillingen for okkupert stat som hadde overgitt seg. Den 19. 9. 1940 hadde Norge ratifisert den 4de Haagerkonvensjon med krigsreglementet.

VI.

Norge var ikke i krig med Tyskland fra kapitulasjonen 10. juni 1940, og der er ikke sendt noen ny uttrykkelig krigserklæring fra Norge med stortingets samtykke til noen stat.

Etter kapitulasjonsdokumentet av 10.6.40 fra norsk side til Tyskland har Norge overgitt seg på betingelser om at det endog skulde medvirke til visse forføyninger i den tyske krigs formål overfor vestmakterne. Kapitulasjonsdokumentet ble kontrollert av Nygaardsvold, foruten minister Ljungberg og utenriksminister Koht, som under ed ved bevisopptak i saken mot Schancke som vitner har erklært ikke å ha sett dokumentet, - for Kohts vedkommende angis en viss usikkerhet i erindring om saken. Det er jo selvsagt en tragisk kjensgjerning at personer som påtar seg å representere en stats viktigste interesse, dens selvstendighet og dens borgers liv eller død, ikke har en sikrere hukommelse i det viktigste anliggende for vårt folk. Det får overlates domstolene eller disse herrers samvittighet og historiens dom å ta stilling til en så eiendommelig kjensgjerning.

Etter krigsreglementets § 25 skal en kapitulasjon "overholdes samvittighetsfullt fra begge sider." Etter § 43 inntre da rettsorden mellom to stater. Dermed skal fiendtlighetene opphøre og fredstilstand inntre mellom dem. Det skjer uten hensyn til om der sluttet avtale om fredsbestingelsene: Det er på det rene etter folkerett at slik avtale ikke er nødvendig for at fred skal inntre. Handling er viktigere uttrykk for vilje enn ord, - viljen fra begge sider til fred er avgjørende i slike handlinger, "konkludente kjensgjerninger." Ved å anmode Administrasjonsrådet, og senere stortingets presidentskap om å innkalle stortinget til forhandling om fredsbestingelsene (13.6.40) hadde okkupanten gitt tilkjenne sin vilje til å respektere Norges suverenitet og å få gjenopprettet fredelig orden med Norge, altså oppheve voldstilstanden. Ved å følge denne oppfordring hadde stortingets presidentskap og stortinget gitt tilkjenne at Norges høyeste konstitusjonelle myndigheter hadde samme vilje til fredsorden som okkupanten.

Londonregjeringens påstand om at stortinget var tvunget og dets beslutninger derfor ikke forpliktende.

Den nevnte innvending er kompromitterende. For det første kan innsigelsen om at stortinget var tvunget ikke gjøres gjeldende av den borttreiste regjering, men bare av dem som er blitt tvunget, stortinget, og den kan bare rettes mot den som tvinger, - ikke mot den som rammes av tvangssituasjonen, men ikke gjør innsigelsen gjeldende. Men regjeringen må ha oversett at den oppgave som skulde løses var å skaffe det norske folk et styre som kunde forestå de oppgaver regjeringen og kongen hadde forlatt. Det var "tvingende nødvendig" allerede da regjeringen og kongen forlot hovedstaden, derfor ble administrasjonsrådet den gang oppnevnt, og det ble ikke mindre nødvendig, da myndighetene forlot hele landet. Dette ble også uttalt av presidentskapet og den norske forhandlingskomite straks da forhandlingene med okkupanten begynte etter kapitulasjonen. Omtrent alle de handlinger norske borgere er blitt anklaget for å ha forbrutt seg politisk ved, er forårsaket av den situasjon som oppsto ved at regjeringen og kongen forlot sine oppgaver i landet. Da disse oppgaver måtte løses, måtte der altså skapes en nyordning og ansettes noen som kunde forestå den. Dersom de avreiste myndigheter var blitt i landet eller var vendt tilbake til sine oppgaver i landet, vilde alle disse ulykker for Norge vært unngått. Det ser ut som om myndigheter som forlater sine oppgaver i et land, skal ansees for å representere dem, mens de personer som forsøker å løse de forsømte oppgaver, derved gjør seg skyldig i et straffbart forhold. Hvis det ikke skal være meningen, eller hvis det skal være meningen, bør man dog vel få særlige rettsbestemmelser om det, og helst internasjonale.

Etter prinsippet for rettsoppfatning nu i siviliserte stater kan den som ved å svikte sine oppgaver fremkaller en ulykke, ikke reise ansvar mot noen annen for ulykken. Hvis det allikevel skal være rett mellom statene, burde det vel opplyses om det er forholdet overfor enhver stat, eller om det bare er overfor visse stater, hvis interesser tjenes ved en sådan ordning, at de rettsprinsipper skal gjelde.

Hittil har det vært universalt gjeldende rettsprinsipp at hver som volder en ulykke må stå ansvarlig for den, og det er utillatelig å "rette baker for smed".

Forholdet i Norge var etter kapitulasjonen at okkupanten gjentatte ganger sommeren 1940 har reist spørsmålet om at kongen og regjeringen måtte vende tilbake til landet og varetå sine oppgaver. Og formannen for LO - Volan - foreslo juni 1940 at kongen skulde oppfordres til å vende tilbake til landet innen 6 mndr. og ellers tape sin stilling, ut fra den erkjennelse at "Norges folk hadde større verdier enn kongedømmet."

I kraft av sin suverenitet hadde det norske folk jo rett til å kreve at de personer som det hadde betrodd å forestå styret, enten skulde vende tilbake eller miste sine stillinger. Den tanke var allerede uttrykt av stortinget ved beslutningen i Elverum: Bare den som hadde stortingets tillit og var godtatt av stortinget som regjering, kunde stå for styret. Når da styret forlot sine oppgaver, opphørte også stortingets tillit og fullmakten til det. Det var stortingets holdning sommeren 1940. Den var båret av betydelig bitterhet mot de flyktede. I st.d. 1.1945, s. 16 II, fremhever presidentskapet "en viss kritikk overfor den norske regjering." "For å forstå stemningen

i landet og den innflytelse den måtte få også for forhandlingene om de tyske krav, kan en ikke se bort fra den kjensgjerning at det i denne tid i visse kretser hersket misnøye med regjeringen Nygaardsvold." I radiotele 27.8.40 omtaler kongen selv denne bitterhet og sitt kjennskap til den. -

Det var stortinget klart at den nøytralitet som det norske folk krevet rett til, og ved kapitulasjonen og okkupasjonen fikk folkerettsmessig gjenopprettet, vilde komme i fare, dersom de flyktede fremdeles skulde representere Norges folk. Og det var okkupanten klart at disse personer i London vilde tjene Tysklands motpart som et slags gisler for at de vilde nytte sin innflytelse til å tjene det lands interesser hvor de oppholdt seg, dersom de fikk beholde sine stillinger som representanter for det land de var reist fra. Det var grunnen til at okkupanten forlangte at kongen og regjeringen skulde vende tilbake til oppgavene her i landet. Bare dersom de ikke vilde vende tilbake, forlangte okkupanten at kongen skulde fratras stillingen, - ellers vilde det krav ikke bli gjort gjeldende overfor ham mere enn overfor hans bror i Danmark.

Disse kjensgjerninger har rettsoppgjøret ikke trukket frem. Det har - så vidt bekjent - ikke vært reist noen anklage mot regjeringen for unasjonal holdning ved flukten fra de nasjonale oppgaver i Norge og de ulykker for landet som derved voldt. Derimot har det hjemvendte Londonstyre fremstillet stortinget og det norske folk som unasjonalt og forbrytersk mot grunnlovens § 86 for "bistand til fienden" og § 98 - omstyrting av konstitusjonen - når det norske folk og dets representanter, stortinget, tok avstand fra det flyktede styre. Likelidende har disse flyktede myndigheter stemplet som forbrytere de personer som overtok de forlattede oppgaver for å redde vårt folk fra at okkupanten overtok dem.

Etter sådan tankegang skulde altså den norske nasjon egentlig være i London og det norske folk være unasjonalt, når det forlangte sine egne interesser av å beholde sitt fedreland og få sitt næringsliv varetatt. Okkupanten var ikke elsket her, men han truet ikke med å utsulte Norge og gjorde ikke noe forsøk på det, heller ikke vilde han deportere det norske folk så lenge det henholdt seg til folkerettsmessige rettigheter, - krav om tilførsel av næringsmidler og rett til å forbli i landet. De avreisende personer her altså samtidig krevet rett til:

- a. å forlate sine oppgaver i landet,
- b. slå seg ned hos motparten av den makt som hadde okkupert vårt land,
- c. derfra å vedbli å styre vårt folk,
- d. anvende denne myndighet til å tvinge den norske flåte med sjømenn til å bringe tilførsler av næringsmidler til denne motpart av okkupanten,
- e. overhodet støtte den makt som blokkerte også vårt eget land. Ved sin og Norges samlede overlegenhet i handelsflåte fortsatte Storbritannia å føre sin krig, på den virksomste måte, ved å utsulte motpartens fredelige del av nasjonen.

Den norske innsats betød således både et nøytralitetsbrudd ved å stride mot den tyske priseanordning av 24.4.1918, og brudd på kapitulasjonsbetingelsene og krigsreglementets § 25 om at betingelsene ved avtalen om overgivelse skal oppfylles samvittighetsfullt av begge parter. Og ved at Norge deltok på britisk side i denne blokade brøt det de rettsprinsipper som Norges storting hadde bekjent seg til ved sine adresser i 1890 og 1897 om folkerettsmessig forhold mellom statene. For prin-

sipielt er alle folkerettslærde enig i at blokade av en nasjons ikke krigførende befolkning er umoralsk handling og rummer selvmorderiske konsekvenser for hele menneskeheten, og det selv om det jo naturlig er vanskelig å trekke et klart skille mellom den krigførende del av folket og den del som bare indirekte, gjennom arbeid, deltar i krigsførselen.

Norge ble imidlertid selv blokkert av England, flåten ble nektet å føre næringsmidler til norske borgere i hjemlandet, endog til sjømannenes egne familier. D.v.s. at det norske folk ble tvunget til enten å prisgi seg til nød, eller å treffe ordning med okkupanten ved innrømmelser ut over den okkupantes forpliktelser. Denne nødsulikke har Londonstyret altså ikke forebygget, tvertimot virket til å fremkalle. Hvis det hadde kunnet forebygge ulykken, men forsømt det, er det ansvarlig for riksrett. Hvis styret ikke har kunnet det, var det etter konstitusjonell praksis forpliktet til å frasi seg stillingen som avmæktig styre, for at stortinget kunde ta situasjonen opp til overveielse og søke gjennom et annet norsk styre å løse problemene. Det avmæktige styre kunde ikke kreve å beholde sin statsrettslige myndighet i Norge for å støtte den makt som styret Norge i sult ved å hindre tilførsler av næringsmidler. - Resultatet ble da at Londonstyret tvang det norske folk til valg mellom enten å komme i nødstilstand, - den fare fremholder Statistisk årbok for 1945 - eller å avfinne seg med okkupanten for ikke å sulte til fare for liv og helse. - Det har neppe falt mange av vårt folk inn, at man skulde kunne anklages for unasjonel holdning, og idømmes mangeårige fengselstraffer, fordi man således søkte å forebygge at vårt folk tok skade på sundheten.

Den innvending at stortinget var tvunget og dets beslutninger derfor ikke bindende, har også oversett at derved forutsettes de rettsforhold som råder mellom borgerne i en rettsstat: Der har en rettsmyndighet - domstoler, anledning til å befale maktorganer, - politi - å gjennomføre domstolenes avgjørelser. Rettens makt er derfor her avgjørende. Mellom statene er der ikke noen slik ordnet rettsinstans, mellom dem råder derfor maktens rett. Et tilsprang til å erstatte den med rettens makt blir gjort ved avtaler mellom enkeltstater med rettsordning til formål. Bestemmelsene om okkupasjon er noen av de viktigste uttrykk for denne streben etter å få gjort prinsippene for rettsorden mellom borgerne anvendt også mellom statene: Okkupasjonsbestemmelsene er avfattet med sikte på å begrense seierherrens makt og beskytte den okkupertes interesser. Dersom den okkuperte da selv bryter krigsreglementets bestemmelser som sikter på å beskytte ham, har det den konsekvens at okkupanten faller tilbake til maktens ubegrensede rett, han fritas for enhver forpliktelse overfor den okkuperte og kan følge sine interesser uten hensyn til noen annen. Det er derfor i sin egen interesse den okkuperte må følge de avtaler som han har inngått med en annen stat for det tilfelle at de kommer i krig. Bryter den okkupertes regjering disse avtalte forpliktelser, som skulde beskytte borgerne, gir regjeringen derved okkupanten frihånd på represalier overfor den okkuperte stats borgere. Regjeringen utleverer således sin stats borgere til okkupantens forgodtbefinnende, utleverer dem til offer for hvilken som helst vold, når den bryter avtalen om begrensnings av seierherrens rettigheter, "maktens rett".

Som før nevnt forplikter en avtale sluttet mellom stater i fredstid, om hvilke betingelser der skal råde i det gjensidige forhold, dersom de skulde komme i krig og den ene okkupere den annen. En sådan avtale var ikke avtvunget da den ble inngått, og blir det altså heller ikke

derved at det forutsatte forhold, som avtalen gjelder, faktisk inntrer. Norge har således godkjent prinsippet "maktens rett" i internasjonal politikk, like så vel for en okkupasjons konsekvenser som for en overgivelse. Den beseirede overgir seg ikke fordi han anerkjenner seierherrens bedre rett, men p.g.a. hans større makt, og den beseirede oppnår de tåleligste vilkår ved å henholde seg til okkupasjonsrettens krigsreglement. Ut fra den erkjennelse er allerede i det gamle Rom det prinsipp bifelt at også mellom fiender må avtaler holdes. Norges forhold burde ikke innrettes på å bli en perodi på det program som stortinget oppstillet ved sine adresser til alle stater om internasjonal rettsordning i 1890 og 1897, eller dets overtagelse av å representere Nobells fredspris. "Traktaters forrevne ark" bør ikke opphøyes til moralsk og rettslig ideal i internasjonal politikk.

Men dersom stortingets beslutninger var avtvunget og derfor ikke forpliktende eller rettsstiftende, måtte det framfor alt gjelde dets beslutninger i Elverum og altså den fullmakt som regjeringen har støttet hele sin myndighet til, - den var i høyeste grad resultat av en tvangssituasjon.

VIII.

Har regjeringen Nygaardsvold vært tvunget av vestmaktene til å handle som den gjorde?

Den første betingelse for at påstanden om at stortingets beslutninger var avtvunget og derfor ugyldige, skal tas alvorlig, er den at Londonstyret ikke selv var tvunget. Hvis det var tvunget vender alle de argumenter som det anfører til støtte for seg og mot stortinget, tilbake som bomberanger mot det selv, og man kan spore seg annet bevis for ugyldigheten av argumentene mot stortinget, enn å henvise til disse argumenter selv. Spørsmålet er altså om Londonstyret har vært fritt ved sine beslutninger angående stortinget og det norske folks anliggender, eller selv har vært tvunget. Her må da minnes at regjeringen Nygaardsvold i hvert fall ikke var fri mens den var i Norge.

- Det kan i denne forbindelse ha interesse å sitere en del av hva Halvdan K o h t uttaler i sin bok "Frå Skanse til Skanse" under avsnittet "Til London og Paris" (s. 101):

" Regjeringa hadde vedteki at vi skulle gå på land i Mosjøen. Men i grunnen var vi slett ikkje trygge på at vi fekk viljen vår. Vi kjente det som vi var valdgjevne til engelsmennene,"

s. 104: " Og tankane mine semla seg om kva vi måtte gjera så ikkje denne røminga skulle gjera oss altfor stor skade i norsk folketanke,".....

" ...alle vedtak og planar som dei allierte gjorde vart baldne så løynt for oss,"

s. 105: " Vi skulle ut og søke hjelp og frelse for Noreg, og kva representerte så vi? Ei regjering på røming, utan styringsmakt, utan hærmakt." " Nygaardsvold sa til oss før vi skildes, at gav dei allierte opp striden for Trondheim, så hadde vi berre to ting å velja imellom: anten måtte vi gje opp heile striden vår og gjera forlik med Tyskland, eller så fekk vi røme landet og berre halde oppe ei namn-regjering utanlands."

s. 106: " Kanskje vi berre kjem til å bli som eit slag krigsfangar i London? sa eg til dei andre før vi skildes."

Man skylder regjeringen å tro at den f.eks. ikke frivillig lot Rederforbundet inngå avtalen av 21.11.39 med England om vår flåte,

og det var heller ikke Rederforbundets ønske. Begge var under press fra London. - Det er ikke lett å se hvordan regjeringen skulde unngå riksrett, dersom man ikke går ut fra at tonnasjeavtalen kom i stand under en tvangssituasjon. Regjeringen visste jo at stortinget og det norske folk vilde at vi skulde forbli nøytrale. Likeså at vi i hundre år hadde siktet på å oppnå full suverenitet også overfor Sverige, og at vi ikke hadde oppgitt unionen med Sverige i 1705 for å bli vasall av en krigførende stormakt. Likeledes at vi under den forrige verdenskrig hadde tapt ca. 3.000 sjømenn på Englands krig, tross nøytralitet, d.v.s. vi tapte prosentvis flere av våre sjømenn og mere av vår flåte, skjønt vi vilde være nøytrale, enn England skjønt det førte krig. Det var å forutse at det samme vilde gjenta seg dersom vi no atter stillet vår flåte og våre sjømenn til tjeneste for det krigførende England. Det viste seg også at vi fra 1.9.1939 til 8.4.1940, skjønt vi var nøytrale, atter har tapt 242 norske sjømenn, foruten norske sjømenn eller passasjerer på utenlandsk skip. Likeledes at denne norske deltagelse i krig en tross vår offisielle nøytralitet, ikke var frivillig, men framtvinget av blokadeliknende forføyninger fra engelsk side allerede høsten 1939. Derom har Koht gitt meddelelse i sine skrifter og Rederforbundet har selvsagt opptegnelser. At denne avtale med England av 21.11.39 var mot Norges og også regjeringens ønske må være på det rene også av den grunn at den tyske priseanordning av 24.4.1918 uttrykkelig erklærer at dersom en angivelig nøytral stat eller dens rederstand stiller en vesentlig del av sin handelsflåte til tjeneste for en makt som Tyskland er i krig med, vil Tyskland anse en slik holdning for uvennskapelig. Tonnasjeavtalen av 21.11.39 ble ^{altså} inngått med kjennskap til at man dermed utsatte Norge for å miste sin nøytralitet og komme i krig med Tyskland. Man har da valget mellom å anta at regjeringen har vært i forståelse med England da - for " å komme på den rette side" - eller har sett seg tvunget av England. Det siste er sannsynlig. Regjeringen kan ikke frivillig ha underkastet seg den britiske blokade fra høsten 1939 som Koht skriver om, ikke frivillig atter ha utsatt våre sjømenn og vår flåte for å gå tilbunds i en stormaktskrig, som Norge vilde stå nøytral utenfor, - ikke frivillig ha utsatt vårt folk som vilde være nøytralt, for krigserklæring fra Tyskland overensstemmende med tysk priseanordning av 24.4.1918. Regjeringen hadde heller ikke stortingets tilslutning til noe ønske om å delta i krigen, og kan ikke da ha ønsket å handle i strid med stortingets vilje. Dens politiske handlinger i Norge fra stormaktskrigen brøt ut, til Norge selv kom med i krigen, kan ikke forklares anderledes enn som utslag av tvangsforhold til England.

Også til deltagelse i krigen på vestmaktene side under dens forløp i Norge må regjeringen ha vært tvunget, eller kanskje lokket. Det er i hvert fall ikke lett mulig å finne noen annen forklaring på at regjeringen ikke fulgte det mandat til å slutte en fredelig ordning med Tyskland - dersom tyskerne var villige til å forhandle - som regjeringen fikk den 9.4.40 i Elverum. Regjeringen har jo visst hva stortingets vilje var, og den må ha visst om Paal Bergs henvendelse til kongen, og Berg har sikkerlig vært i forståelse med stortingets president Magnus Nilssen, som bodde i Oslo. Når regjeringen dessuaktet unnlot å følge Stortingets mandat og altså ikke gjenopptok forhandlingene, er den nærmest liggende forklaring den tvangsstilling regjeringen synes å være kommet i overfor vestmaktene: bl.a. forfulgte deres gesandter regjeringen og kongen med stor påpasselighet, forespeilte dem den hele tid hvilke mektige krefter vestmaktene vilde sette inn mot den tyske okkupant

i Norge. Det blir i all fall den skånsomste forklaring av deres holdning å anta at den følte seg tvunget eller lokket, og derfor unnløst å følge stortingets pålegg om fredelig ordning med Tyskland.

Det synes på forhånd utelukket at regjeringen i London kunne få den politiske stilling som den hadde manglet i sitt hjemland. Den 25.7.40 har imidlertid Nygaardsvold i en radiotale fremhevet at regjeringen i London " hadde anledning til å handle i frihet". Og 27.8.40 har kongen i en radiotale fremhevet at regjeringen fra London hadde anledning til " å handle i full frihet." Etter dette skulde altså friheten ha inntrått i og med at disse organer for Norges frivillige nøytrale politikk forlot sine oppgaver i Norge og no varetok dem fra det krigførende England. Men nødes til å spørre seg om regjeringen ikke med den erklæring har gjort seg selv større urett enn sannheten tillater: Dersom nevnte erklæringer av henholdsvis regjeringen og kongen skal tas alvorlig, må man gå ut fra at disse myndigheter mener å meddele at de i London har frihet til å vareta sine politiske oppgaver. Det var dette punkt som interesserte det norske folk. Regjeringsmedlemmenes personlige frihet i London er for så vidt likegyldig for det norske folk. Men må gå ut fra at regjeringen og kongen fra London har villet erklære at de der varetar sine forlatte oppgaver. Det er en så meget mer nødvendig slutning som kongen i sin nevnte tale jo selv opplyser å kjenne til den oppfatning i landet at de forlatte oppgaver var en ulykke for landet. Men når man prøver å legge denne gunstigste forklaring inn i de to myndigheters taler, henholdsvis av 25.7. og 27.8.40, viser det seg at forklaringen strander på utvilsomme og pinlige kjensgjæringer: Når deres opphold i London fremstilles av dem som gagnlig for det norske folks interesser, leter man etter svar på hvilke av Norges interesser det siktes til. Det norske folks viktigste elementære interesse var likesom den engelske å få den tilførsel av næringsmidler, som er enno nødvendiggere for vårt hjemland, hvor bare noe over 3 % av det geografiske område er dyrket og kan skaffe folk livsopphold. Tilførsel av næringsmidler er derfor enno mer tvingende nødvendig for Norge enn for England, hvis folket i Norge ikke skal sulte ihjel. Det var altså både større behov og større interesse for Norge å få tilførsler enn for England, og det måtte i England være så meget større forståelse for dette, som vår handelsflåte ved å fare i tjeneste for England og ved å føre næringsmidler dit, var utsatt for å bli skutt i senk av tyske ubåter, men den risiko vilde falle bort for trafikk på Norge. Og det vilde være tilgivelig at våre sjømenn heller vilde skaffe sine familier og sine landsmenn i Norge næringsmidler til livsbehov, enn å forsyne det engelske folk. Imidlertid viser det seg altså at England forbød våre skip å bringe vårt eget land næringsmidler, men påbød våre skip å bringe næringsmidler til England, og derved utsatte våre sjømenn for den fare som ved krigens slutt viste seg å ha kostet 3.808 norske sjømenn livet, foruten norske sjømenn på vestmaktens skip, og halvdel av vår handelsflåte.

Hvilken betydning det har hatt for vårt folks finansielle stilling, belyses av følgende kjensgjærning, som ble trukket frem av finansminister B r o f o s s i stortinget den 15.4.48. Han opplyste: "Den katastrofale virkning det har hatt at vår flåte er blitt redusert, fremgår av at den i 1943 vil gi landet et nettotilskudd bare på 380 millioner kroner, mot i 1939 nær 1500 millioner kroner. Virkningen er den samme som om hele vår treforedlingsindustri og Norsk Hydro var blitt ødelagt."

Det var altså tapet bare for et enkelt år - 1948. Men tapene må ha vært av liknende størrelse før, og vil bli det etter 1948. Det vil si at den tilslutning til den britiske krigspolitik som regjeringen Nygaardsvold har ansvar for, har kostet vårt land foruten henved 4.000 landsmenns liv og vår halve flåte, også noen milliarder kroner i tap og dermed voldt hele vårt land dets nåværende økonomiske vanskeligheter og et utålelig skattetrykk. Det kan regjering og konge ikke "frivillig" ha gjort seg skyldig i. Slike tap skyldes altså ikke at der ikke vilde ha vært anvendelse for vår flåte, hvis vi hadde hatt den i behold. Norges flåte har kunnet ta opp konkurransen med enhver annen stats, og trafikken på havet etter krigens slutt har vært betydelig. Det er altså den britiske politikks krav på vår flåte, som har voldt oss dette nye finansielle tap, foruten henved 4000 sjømenn og vår halve flåte. At det vilde inntreffe kunde våre myndigheter heller ikke på forhånd være i tvil om, - fra forrige verdenskrig visste de også av offentlige beretninger som Norges Rederforbund selv har fått, at vårt nøytrale land skib ble tvunget av det krigførende England til den krigsfarligste trafikk. Jfr. Morgenbladet 2.2.1916. Krig fører slikt med seg. Men det betyr at ingen "side" av to krigspartier er den "rette". Det rette var å stå utenfor voldsoppgjør.

Ikke mindre alvorlig for hele vårt folk var den politiske konsekvens for Norge av den engelske blokade under krigen: Da vårt folk ikke kunde leve uten å få næringstilførsel, særlig korn og fett, og Tyskland behersket det vesentlige av Europa, var vårt folk nødt til å søke sine behov tilfredsstillt fra Tyskland og andre land som Tyskland hadde makt over. Tilførsel fra Sverige var ganske utilstrekkelig. Vi forbruker årlig gjennomsnittlig henved dobbelt så meget korn som vi selv er istand til å produsere; dessuten fett og en mengde industriartikler, som er betingelse for at vårt arbeidsliv skal kunne holdes i gang. Statistisk Årbok for 1945 uttaler - som foran nevnt - i oversikt over disse spørsmål, at vårt folk vilde ha kommet i nød dersom det ikke hadde fått disse tilførsler fra Tyskland eller tyskbeheerskede land, tidligere hadde vi for en vesentlig del fått dem fra U.S.A., eller andre amerikanske land, men Englands blokade stengte oss altså nå fra dem. Vi fikk dem da nå fra Tyskland eller over Tyskland. Men vi fikk dem heller ikke politisk gratis: Kravet om erstatning måtte fra norsk side etterkommes ikke bare ved finansielle oppgjør, men også ved politiske innrømmelser. De konsentrerte seg særlig om militære ytelser, - frontkjemperinnsetts. Våre soldater ble av en framstående tysk offiser karakterisert slik, at hvor det gjaldt kamp, vilde han heller ha ett norsk kompani til rådighet enn tre tyske. Ved opprøringen av norske "frivillige" til tyske fronter spilte hensynet til de innrømmelser, som vi måtte gjøre Tyskland for å få nødvendige tilførsler en vesentlig rolle. Selv om sammenhengen mellom tyske krav og tyske ytelser ikke ble sagt offentlig, ble bakgrunnen for de tyske krav, som de norske myndigheter her ble presset til å innkomme, nok så utvetydig: Den engelske blokade av Norge har kostet oss tallrike frontkjemperes liv. De overlevende og de norske myndigheter her, som således ble redningen for det hjemmeværende norske folk fra hungernød, er deretter blitt anklaget for landsforræderi og vanlig idømt minst tre års fengsel. Noen av dem har også under fengselsoppholdet mistet livet som følge av de sykdommer frontkjemmertjenesten og fengselsoppholdet har pådratt dem. Enkelte har begått selvmord i opprørt følelse overfor slik "rett". Resten føler seg opprørt og ikke skyldig. Mange utvandrere så vidt mulig.

En tredje følge av regjeringens og vestmaktens politikk: Vestmaktene lovet Norge så kraftig hjelp, at disse løfter måtte lokke regjeringen til å gå videre i tilslutning til deres politikk enn det lot seg forene med Norges proklamerte nøytralitet, slik vårt folk og stortinget vilde det og stortingsmandatet i Elverum påla regjeringen. Etter at stortinget - ved votering i partigrupper - den 12.9.40 enstemmig ved skriftlig erklæring til Hitler hadde tilsagt okkupanten samarbeid og dermed konstitusjonelt hadde oppsagt regjeringen og gjenopprettet Norges nøytralitet, ble der fra London drevet en ivrig agitasjon og oppgjøring av folk her, like til snikmord under offisielt program om "kamp for fedrelandet", og med justitiarius i høyesterett som garant for at trafikken var rettmessig. I ly av skilt om fedrelandskjærlighet ble altså slike forbrytelser mot statsrett og folkerett foretatt på Londonstyrets og dets representanters ansvar. Bernt Balchen har i offentlig skrift erklært at det ikke ble foretatt noen likvidering eller liknende "avstraffelser" uten beslutning av Londonstyret.

Og under dette unnlot Londonstyret å skaffe folket her klarhet over hva der var rett, og det til tross for at regjeringen lett hadde kunnet skaffe slik klarhet ved å forlange uttalelse av høyesterett, hvorvidt regjeringen i Norge fremdeles var kompetent myndighet. Det norske folk var derfor henvist til å stanse ved de kjensgjerninger som forelå fra stortingets side, nemlig at regjeringen den 11.9.40 var oppsagt med over 2/3 deler av stortinget stemmer, 96 mot 34, og dagen etter enstemmig oppsagt av stortinget ved dets erklæring til Hitler om at Norge var villig til å samarbeide med okkupanten. Dermed anså det norske folk vanlig regjeringen i London for å være definitivt fratrukket.

Det må antas at stortinget har vært så temmelig på det rene med at vestmaktene hadde provosert Tyskland så sterkt til å besette Norge ved selv å foreta angrep over Norge på Tyskland i den hensikt å utlevere Norge som en slags lynavleder fra riket for et direkte tysk angrep på England. Likeledes at Tyskland hadde folkerettslig rett til å gjøre kontraangrep når Norge ikke selv avviste slike angrep av vestmaktene over Norge. - Både Kohts og Nygaardsvolds teler den 8.4.40 i stortinget ga uttrykk for en slik tankegang, og den 11.4.40 erklærte Churchill det åpent i Underhuset, altså 2 dager etter at vestmaktens provokasjon var lyktes.

I de nevnte radioteler av henholdsvis 7.7.40 av Nygaardsvold og 27.8.40 av kongen påstås - som tidligere nevnt - at disse tidligere organer for Norges politikk har hatt full frihet i London. Da det er umulig at de har handlet "i full frihet" på Norges vegne ved å nekte vårt folk innførsler av næringsmidler og derved prisgi det til avhengighet av den tyske okkupants betingelser for å holde vårt folk i live, kan deres erklæring om "full frihet" ikke angå deres oppgaver som representanter for Norges statsrettslige anliggender og interesser. Vi nødes altså til å anta at disse tidligere organer for Norges selvstendighet i London har vært tvunget til å stille seg til tjeneste for de krigførende vestmakter og ivareta deres interesser i strid med Norges, slik de nevnte eksempler viser det. For at deres tjeneste skulde være fullstendig synes de emndog å ha vært tvunget til å erklære at de førte denne avtvungne politikk helt frivillig. Hvis det ikke er forklaringen av

Deres erklæringer om hvor frivillig de har telt og handlet, måtte de ha hatt store betenkeligheter ved å komme tilbake til Norge: Deres eneste virkelige aktive var den selvfølgelige uvilje det norske folk hadde mot å ha en fremmed makt som okkupasert her, og den blindhet for den virkelige sammenheng som den hemmelige propaganda fra London hadde maktet å volde.

I sannhetens interesse tvinges man til å notere at det var overensstemmelse mellom Englands og Nygaardsvolds-regjeringens syn på Norges forhold til Tyskland på de punkter hvor Englands interesser var fiendtlig overfor Tyskland, men ikke bare der, overensstemmelse bestod også i de punkter, hvor det var utvilsom motsetning mellom Norges interesser og vestmaktene. Vestmaktene hadde den største interesse av at der rådet fiendtlighet mellom folkene i stater som var okkupert av Tyskland, - overfor okkupasenten -, men disse folks egne interesser gikk ut på minst mulig friksjoner mellom disse folk og okkupasenten. En okkupasjon under en krig kan folkerettslig sikte ikke på å ramme den okkupertes interesser, men utelukkende å avvise okkupasentens motpart fra adgang til å angripe okkupasenten over eller i den okkuperte nøytrale stat. Når da den britiske regjering og Londonstyrets oppegging mot okkupasenten i Norge voldt sabotasje og andre forbrytelser i landet, fremkalte de igjen represalier fra okkupasentens side med deportasjoner og konsentrasjonsleire til følge. Det var i vestmaktene interesse, men i åpen strid med det norske folks. Londonstyret støttet imidlertid vestmaktene interesser her som på andre punkter mot det norske folks interesser. Betydningen av at Londonstyret har nedlagt innsigelse mot stortingets vedtak som avtvunget, får sin forklaring ikke bare ved at dette styres holdning selv var avtvunget, men også som utslag av en unasjonalt sympati for vestmaktene og en unøytral uvilje mot Tyskland.

Som resultat av de politiske begivenhetens forløp avligner seg den kjensgjerning at de norske organer for vårt lands offisielle suverenitet, som den 7.5.1940 reiste til England, der har spilt rollen som en slags gisler for at Norges politikk ble ført etter engelske interesser mot norske. Det er derfor selvsagt at disse personer er blitt opprettholdt av det krigførende England i stilling som politiske myndigheter i Norge, til tross for at de var oppsagt av stortinget: Ellers vilde de jo ikke ha kunnet øve innflytelse her. Det norske folk kan imidlertid ikke se bort fra at det i 1905 oppsa unionen med Sverige for å vinne full suverenitet, ikke for å bli vasall av en stormakt. Den tilstand som er inntrått ved forholdet til England etter 1905 er i vesentlige henseender forverring av Norges stilling som stat før 1905.

Regjeringen Nygaardsvolds internasjonale innstilling har altså vært bestemt av sympati for den makt som opprettholdt voldstilstand på havet og som bærer ansvaret for tusener norske sjømanns død, men antipatisk mot den makt som fremfor alle har søkt å få opphevet denne voldstilstand på havet. Ut fra den innstilling forlot regjeringen Norge og dermed sine oppgaver og crisga Norge til den situasjon at det manglet et eget styre. Den nektet å vende tilbake til Norge, skjønt tyske myndigheter gjentagne ganger oppfordret til det. Den har sikkert heller ikke fått britisk tillatelse til å reise tilbake. Selv fra det skånsonste synspunkt blir det ja ikke mulig å oppstille noen rettslig hjemmel for den dommerstilling de fra London hjemvendte tidligere organer for Norges konstitusjon har skaffet seg ved deres politiske posisjon. Det gjør livet prinsipiell forskjell her om enn naturligvis en

betydelig formell forskjell at disse hjemvendte emigranter fikk stortingets absolusjon for alt etter hjemkomsten, også stortinget bestemtes da av den politiske situasjon, vestmaktens seier.

Med disse forskjellige kjensgjerninger faller betydningen av den innsigelse fra regjeringen Nygaardsvolds side at stortingets standpunkt overfor okkupanten og regjeringen skulde være avtvunget og derfor ugyldig.

Det norske folks tankegang er preget av at det er et sjøfarende folk. Da regjeringen i 1940 hadde ført sin krig mot det norske folk og stortingets vilje, og tapt den, og den 7.6. hadde forlatt sine oppgaver og de nye oppgaver som oppstod derved, handte det at folk mintes bestemmelser om forholdet ved havari: Skipperen skal være den siste som forlater skuten. Men tanker er tollfri, og godtfolk mente at ingen regel er uten unntagelse. Unntagelsen fra denne bestemmelse ved havari gjelder statsskipet, - lider det havari, skal skipperen tydeligvis være den første til å forlate det. Det fikk man da finne seg i, når man så bare var sikret mot at den flyktede regjering kom tilbake som sådan. Det viste seg at man tok feil, Londonstyret kom tilbake, men det kom ikke alene, det hadde i borgernes tanker følge av tusener skygger av dem som var falt til sjøss eller tillands fordi regjeringen hadde sveket den nøytralitetspolitikk som vårt folk og storting hadde villet. Norge hadde bekjent seg til denne politikk overfor verden gjennom stortingets vedtak av 5.3.1820 og 16.6.1827, og regjeringen Nygaardsvold egne gjentatte erklæringer, og stortinget hadde gitt regjeringen mandat til den i Elverum den 9.4.1940. Men det var altså ikke alvorlig ment.

Vestmaktens seier kan ha reddet regjeringen Nygaardsvold fra en fellende riksrettsdom.

Det må der imidlertid regnes med: "Rettsoppgjøret" har virket til å forsterke en opinion som reiste seg mot at regjeringen førte en politikk på tross av stortingets fullmakt til regjeringen om å slutte fredelig ordning med Tyskland. I et samfund med demokratisk trosbekjennelse i politikk har opinionen jo en viss betydning, i hvert fall for valg til nasjonalforsamlingen.

Det kan være farlig for et folks moral at politiske interesser opptrer under skinn av objektiv rett.

Den katastrofale nedgang i folkets rettsbevissthet og moral både etter den 7.5. 1945 og før denne tid under hjemmefrontens sanksjon fra borgere som så seg legalisert som gangstere for kortere eller lengere tid med følelse av fribrev på lovløshet, og til rettsoppgjørets metoder, - synes å være utslag av den politikk som Londonstyret førte og den moral som det innførte: Når det unnløt å skape klarhet for borgerne her om hva de skulde anse for lov og rett, måtte slik unnløtelse ha sin grunn i politiske interesser, ikke i respekt for rettsprinsipper. Men da måtte man være forberedt på at liknende politiske interesser gjorde seg gjeldende som offisielle rettsprinsipper når krigen med dens sannsynlige utfall var over. - Det var fedrelandsbevisste norske borgere klart og fylte dem med gremmelse at våre organer for å hevde landets lov og rett og selvstendighet som suveren stat, handlet i det krigførende Englands interesser, at ingen av de nevnte forhold var i Norges interesser, ingen av dem svarte til stortingets og folkets vilje til å stå utenfor eller komme utenfor stormaktsstriden. Det norske folk har bekjent seg til den politiske oppgave å hevde rettens sak som rett-

-21-

sjoner, konsentrasjoner av norske borgere o.s.v.

På hvilke punkter regjeringen overhodet har representert norske interesser mot Englands.

- Det er alt sammen spørsmål som skulde ha vært bragt på det rene før rettsoppgjøret mot norske borgere for unasjonalt handling o.s.v. ble rullet opp.

-0-

Vårt politiske styre under den annen verdenskrig har ført Norge inn i krigen mot vårt stortings og det norske folks vilje og dermed bragt ulykker av uoverskuelig rekkevidde over vårt folk. Historiske kjensgjerninger reiser en del spørsmål.

Er stortinget eller regjeringen Norges høyeste konstitusjonelle myndighet?

Hvorfor har det "Rettsoppgjør", som ble planlagt under krigen og innledet umiddelbart etter den, ikke begynt med å undersøke hvorvidt lederne av den norske politikk som bragte Norge inn i krigen, har rettslig ansvar for denne politikken mot stortingets og det norske folks vilje?

Spørsmålet er ikke besvaret, og vil ventelig reise seg igjen inntil det blir bevist at politiske hensyn hjemler domstolens adgang til å rette baker for smed.

-0-

i landet og den innflytelse den måtte få også for forhandlingene om de tyske krav, kan en ikke se bort fra den kjensgjerning at det i denne tid i visse kretser hersket misnøye med regjeringen Nygaardsvold." I radiotele 27.8.40 omtaler kongen selv denne bitterhet og sitt kjennskap til den.-

Det var stortinget klart at den nøytralitet som det norske folk krevet rett til, og ved kapitulasjonen og okkupasjonen fikk folkerettsmessig gjenopprettet, vilde komme i fare, dersom de flyktede fremdeles skulde representere Norges folk. Og det var okkupanten klart at disse personer i London vilde tjene Tysklønds motpart som et slags gisler for at de vilde nytte sin innflytelse til å tjene det lands interesser hvor de oppholdt seg, dersom de fikk beholde sine stillinger som representanter for det land de var reist fra. Det var grunnen til at okkupanten forlangte at kongen og regjeringen skulde vende tilbake til oppgavene her i landet. Bare dersom de ikke vilde vende tilbake, forlangte okkupanten at kongen skulde fratras stillingen,- ellers vilde det krav ikke bli gjort gjeldende overfor ham mere enn overfor hans bror i Danmark.

Disse kjensgjerninger har rettsoppgjøret ikke trukket frem. Det har - så vidt bekjent - ikke vært reist noen anklage mot regjeringen for unasjonalt holdning ved flukten fra de nasjonale oppgaver i Norge og de ulykker for landet som derved voldttes. Derimot har det hjemvendte Londonstyre fremstillet stortinget og det norske folk som unasjonalt og forbrytersk mot grunnlovens § 86 for "bistand til fienden" og § 98 - omstyrting av konstitusjonen - når det norske folk og dets representanter, stortinget, tok avstand fra det flyktede styre. Likelies har disse flyktede myndigheter stemplet som forbrytere de personer som overtok de forlatte oppgaver for å redde vårt folk fra at okkupanten overtok dem.

Etter sådan tankegang skulde altså den norske nasjon egentlig være i London og det norske folk være unasjonalt, når det forlangte sine egne interesser av å beholde sitt fedreland og få sitt næringsliv varetatt. Okkupanten var ikke elsket her, men han truet ikke med å utsulte Norge og gjorde ikke noe forsøk på det, heller ikke vilde han deportere det norske folk så lenge det beholdt seg til folkerettsmessige rettigheter,- krav om tilførsel av næringsmidler og rett til å forbli i landet. De avreiste personer har altså samtidig krevet rett til:

- a. å forlate sine oppgaver i landet,
- b. slå seg ned hos motparten av den makt som hadde okkupert vårt land,
- c. derfra å vedbli å styre vårt folk,
- d. anvende denne myndighet til å tvinge den norske flåte med sjømenn til å bringe tilførsler av næringsmidler til denne motpart av okkupanten,
- e. overhodet støtte den makt som blokkerte også vårt eget land. Ved sin og Norges samlede overlegenhet i handelsflåte fortsatte Storbritannia å føre sin krig, på den virksomste måte, ved å utsulte motpartens fredelige del av nasjonen.

Den norske innsats betød således både et nøytralitetsbrudd ved å stride mot den tyske prisseanordning av 24.4.1918, og brudd på kapitulasjonsbetingelsene og krigsreglementets § 25 om at betingelsene ved avtalen om overgivelse skal oppfylles samvittighetsfullt av begge parter. Og ved at Norge deltok på britisk side i denne blokade brøt det de rettsprinsipper som Norges storting hadde bekjent seg til ved sine adresser i 1890 og 1897 om folkerettsmessig forhold mellom statene. For prin-